

Al fons de la memòria de Déu

Xurde Álvarez

Traducció d'Aida Celemin

Com explicar
la marea dels sentiments, els temples intactes
dels orígens, l'arquitectura exacta
dels pensaments,
la lluita, la pau, la raó que viu en mi.

Com explicar
els murs que guarden els ideals, els records tebis
de la memòria, les paraules velles
apreses, les paraules
«incondicional», «amb tu», «amor»
que em va donar
sense haver-les pronunciat mai.
Digueu-me, digueu-me ara,
com puc explicar
l'actitud, el que he fet, la rebel·lia, l'afecte
que em va vestir l'ànima, l'amor
que em va lligar a aquesta terra, la llavor, pura i dura,
del meu esperit;
la tendresa, l'essència, la comprensió,
tot el que veig, tot el que duc, tot el que soc;
digueu-me, digueu-me ara,
com puc explicar tot això,
com puc explicar-ho,
sense vosaltres, mare, pare,
sense vosaltres.

*Als meus pares,
al més profund
del meu ésser.*

Quan tinguis fred, posa't els records sobre les espatlles.

Fa molt de temps que va passar aquesta història, molt de temps des d'aquell dia de novembre de 1932 en què, amb tretze anys acabats de fer, vaig començar a escriure aquestes pàgines velles i humides que vaig anar cosint entre temors i que, com els moribunds, diuen la veritat. Van ser anys durs. Un diapasó marcant el mal. Les empreses van començar-se a veure afectades per la crisi més greu que va viure Europa i Amèrica des de la depressió del 29. I això va empadronar la ruïna i la misèria a les cases de milers de famílies obreres que, com la meva, van ser castigades per culpa dels acomiadaments, les baixades de sous o les jubilacions obligades en condicions realment inhumanes.

Van ser anys de vagues, de lluita, de centenars i centenars de miners aturats i de milers i milers d'obrers de les fàbriques metal·lúrgiques alçats en revolta i constantment en peu de guerra. Van ser anys de cops, d'assalts, de gana a cada taula de cada casa i d'olor de dinamita a les ciutats, plenes de forces armades. Aquells anys van ser molt durs. Temps declinant contínuament l'angoixa. I de tot això que va passar, de tot això que vam viure i que avui descriu la història, amb lletres que tremolen, queda en mi el record de tot el patiment i de totes les penúries que vam haver de passar la meva família i jo per sobreviure a la vaga de 1932,

que ens va tenir nou mesos en un pou de fam i misèria. Queden aquestes pàgines que ara tens a les mans; queden aquests fulls com l'herència desgraciada de la injustícia més gran, perquè tot el que es va viure, tot el que va passar, tot el que es va patir i tot el que es va lluitar sigui la primera pedra per construir alguna cosa millor demà i per fer de l'home el que sempre hauria d'haver estat: un home.

Queda aquí la meva història, la meva vida; i queda aquí tot això. Queda aquí i viu aquí...

«Cap a tu vinc, balena que tot ho destrueixes però que ets indestructible. A tu m'abraono finalment. [...] Que tots els taüts i els cotxes fúnebres s'enfonsin en una bassa comuna! I atès que cap no ha de ser per a mi, arrossega'm a bocins mentre encara t'encalço, lligat a tu, balena maleïda!

Així lliuro la meva arma!»

Capità Ahab

Moby Dick, capítol CXXXV, Herman Melville

Traducció de Maria-Antònia Oliver

1984, Edicions 62

Acte I

«Els obrers metal·lúrgics fem vaga contra la fam, perquè condemnar-nos a la fam és treure'ns dies de feina, i per morir d'una llarga agonia val més morir d'una vegada.»

SINDICATU METALÚRxicU DE LA FELGUERA

Escena I

Avui és vuit de novembre de 1932. Començo a escriure. La nit de tardor cau fosca i negra, i deixa cega la solitud del meu poblet. L'aire bufa de valent. Amb força. Violent. L'aire gemega fora i entra en aquesta cuina on la meva mare, el meu pare, la meva padrina, les meves dues germanes Marta i Maria –jo li dic Mariuca– i jo acabem de sopar el poc que tenim al voltant de la taula vella de fusta. La mare, amb el seu mocador negre, amb la seva cara dolça, amb el vestit gris i amb la meva germana Sara a coll, que gairebé no té ni tres mesos i no para de moure's asseguda al tamboret, ens diu que s'han de recollir els plats i posar ordre a casa perquè ja és tard, perquè ja comença a ser tard si després ens volem asseure davant del foc a parlar i a explicar-nos històries. La llenya crema a la llar de foc i il·lumina aquesta cuina amb ombres, de manera incompleta. Les ombres, les nostres ombres, es mouen amb el foc per les parets, ennegrides i plenes de sutge, de la casa. Les flames s'elevan al cel, el foc es cargola i espetega, els fumalls de fusta de roure cremen i deixen anar espurnes com si tinguessin vida, com si respirés alguna cosa dins seu, i tota la família som un sol ens al voltant d'aquest mateix foc que ens uneix.

La mare s'aixeca del tamboret on seia i duu la petita Sara al bressol i la deixa dins amb delicadesa per no despertar-la. La meva estimada padrina, amb el seu vestit negre, amb el

seu mocador negre, amb els ulls negres, negres com el dol, s'aixeca també de la taula plena de talls de ganivet i, mentre es posa la toqueta negra sobre les espatlles, agafa alguns plats de fusta buits i els porta fins a la galleda de zinc plena d'aigua de la font per rentar-los després. El pare no es mou, està preocupat. S'ha estat tot el sopar sense dir res i sense seguir les nostres converses i jo sé que està angoixat, que està preocupat. Juga amb les molles del pa i, de tant en tant, em mira a mi, que sec al seu costat, i em somriu i m'acaricia amb els ulls que són muralles i em mira amb tendresa, però gairebé no diu res, gairebé no parla.

I la mare, mentre tapa la Sara amb una manteta que fa una olor rànica d'assecar-se al sol, diu:

—Maria, Marta, ajudeu la padrina a desparar taula i a recollir les engrunes, els plats i les culleres.

—Mare, joestic cansada —contesta la meva germana Marta que, amb nou anys, ja comença a espavilar-se—. Si m'ho permeteu, preferiria anar-me'n al llit a estirar-me i descansar...

La mare la mira mentre posa la manteta dins del bressol i la Sara queda completament tapada.

—Deixa estar els nens —diu la padrina a la mare mentre agafa els plats que queden a la taula amb les seves mans debilitades de dona pagesa—. Tot té un temps i una edat, i elles ja tindran un temps i una edat per fer això cada dia... Tu ho saps molt bé, massa bé.

La mare s'ajup al costat de la llar de foc, agafa les tenalles de ferro i la seva faldilla escampa la pols negra de terra. Terra seca. Cendra molta. La mare, sense mirar la padrina, agafa un tronc de roure amb les tenalles i el posa al foc que escup les cendres enceses a la foscor de la cuina com estels fugaços que cremen i moren en un moment.

—N’han d’aprendre des de petits, mare. La vida no és fàcil i han de saber ajudar perquè tota la família tirem endavant —diu la meva mare amb respecte.

La padrina no diu res. Estreny contra ella la toqueta negra heretada de la seva mare llauradora i posa els plats a la galleda de zinc plena d’aigua freda i després ens mira als tres germans i ens diu, tot ficant-hi les mans, per rentar-los:

—Feu cas a la vostra mare. Porteu les culleres i aju-deu-me a eixugar els plats.

La Mariuca i la Marta s’aixequen de la taula i protesten. Porten les culleres brutes fins a la galleda amb males maneres i després agafen cadascuna un drap fet de parracs i es posen a eixugar els plats que la padrina va traient nets de la galleda eterna de color platejat. La mare, que s’aixeca del terra ple de pols i d’arena negra de les cendres de la llar de foc, es neteja les mans a la faldilla del vestit i els diu a les meves germanes que si segueixen protestant i fent les coses de mala gana acabaran amb l’espardenya marcada al cul. El pare sepulta les paraules. Està cosint els pensaments, teixint realitats, i sepulta la veu. Amb els dits retorçats com parres, segueix jugant amb les molles de pa i em sembla que està preocupat perquè alguns miners segueixen fent vaga i creu que això pot passar també a la fàbrica metal·lúrgica on treballa. A mi em fa pena veure’l així de fràgil, així de buit... Li agafo la mà plena de talls i ferides i li dic a la llum del foc:

—Pare, em fa por la vaga dels miners. La resta de nens de l’escola diuen que hi pot haver una revolució com les d’altres vegades, i que ningú sap amb certesa el que pot arribar a passar, i que no se sap si això rebotarà com altres vegades ho ha fet, per causes menys greus que aquestes.

El pare em mira fixament i jo no li trec la mirada de sobre. La mare recull amb les mans esgarrinxades les molles

de sobre de la taula i fa com si no hagués sentit res, com si no hagués sentit el que acabo de preguntar. El seu rostre desencaixat demostra que la preocupació que té el pare també és dins d'ella, també s'exilia dins seu.

—Els miners fa temps que fan vaga —diu el pare mentre deixa de jugar amb les molles i s'enretira de la taula per deixar que la mare les reculli—. Els diuen que el carbó no es ven, que no té sortida, i que n'hi haurà que es quedaran sense pa. Són més de vint-i-cinc mil, i si tanta gent està a punt de quedar-se sense feina, ningú no sap el que pot arribar a passar aquests dies.

I el pare deixa de mirar-me. I clava els ulls un altre cop a la taula vella de fusta i comença a picar amb els dits mig trencats la taula, com si marqués un ritme. La Mariuca i la Marta deixen els plats de fusta eixuts sobre la taula. Van posant-los els uns sobre els altres a mesura que la padrina els treu de la galleda de zinc, i després hi posen les culleres que hem fet servir, apilant-les també les unes sobre les altres. La mare ho va agafant tot i ho desa a l'aparador ple de marques i cops d'altres temps. La Mariuca, que ja té dotze anys i es comporta i parla com una dona, mentre refrega un dels plats amb el drap fet miques, deixa anar:

—Pare, i creieu que a nosaltres ens passarà el mateix? Creieu que la vaga arribarà a la fàbrica i ens passarà el mateix que als miners i perdrem la feina?

I el pare respon:

—No hi pensem, filla meva. Esperem que tot acabi aviat i que vinguin temps millors per a tots nosaltres.

I jo veig que la padrina i la mare es miren amb una esperança que creix lentament. Veig que la padrina ja ha acabat de rentar tots els plats i que es frega les mans esquerdades de dona pagesa amb el drap que té la Marta a

les mans, i que després abandona la galleda de zinc al terra d'arena negra per donar per acabada la jornada. La Mariuca, encara preocupada per la resposta del pare, acaba d'eixugar els estris de cuina i la mare els va col·locant a la prestatgeria un per un mentre es queixa de tant en tant. El pare, com si volgués canviar de tema, com si volgués enviar lluny, ben lluny, tot el que acabem de parlar, s'aixeca de la taula i em diu que l'ajudi a portar els tamborets a la vora del foc perquè ens hi asseguem tota la família. Sento que a fora bufa l'aire, un aire calent que colpeja els vidres prims i dèbils de la finestra de la cuina. Sento com xiula, com crida, com gemega, aïrat i violent, i com la mare es frega un altre cop les mans al seu vestit gris i etern, i s'apropa a la finestra per tancar els porticons pintats de color negre.

Ja ha passat una altra nit.

Ja ha passat un altre dia.

La Marta torna a demanar permís a la mare per anar-se'n al llit i ella respon que sí, però que sigui l'últim cop, perquè hauria de seure amb tota la família a la vora del foc a parlar i a estar amb tots nosaltres. La Marta fa que sí amb el cap i els fa un petó a la padrina i als pares, i a la Mariuca i a mi ens treu la llengua i després se'n va trepitjant l'arena de pols negra de la cuina fins a arribar a l'escala de fusta que duu a dalt, a l'habitació on dormim la padrina i tots els germans junts. La cuina queda en silenci i tots seiem com cada dia, com cada nit, com gairebé sempre, a la vora d'un foc que ens aplega i que fa d'aquesta pobra casa una llar en lloc d'una casa pobra. La mare, la padrina i la Mariuca seuen en fila a l'escó, com si fossin una mateixa dona en diferents etapes de la vida. Jo m'assec com sempre al costat del pare per copiar-lo i ser un home de cap a peus el dia de demà. Les ombres, les nostres ombres, vibren amb el foc per les

parets ennegrides del fum que tenyeix aquesta cuina de pedra i, mentre s'eleven cap al cel, mentre el foc sencer es recargola i crepita, mentre els fumalls de fusta de roure cremen i alliberen espurnes com si tinguessin vida, com si respirés alguna cosa dins seu, la mare ens diu a tota la família per començar la conversa:

—Esperem que la vaga no ens arribi, esperem que no ens arribi mai.